

ČRTICI

GEMA HAFNER

SORODNIK

(Odlomek iz daljše neobjavljene proze Leta v senci)

Ko se je Gina z materjo ustavila pred trgovčevo mogočno enonadstropnico starinskega pročelja, okovanih vrat z medeninastimi obroči, je dekletce obšla nenavadna tesnoba, da jo je kar dušilo. Še pred kako uro v vlaku ni prav nič dvomila, da bo uspela. Tolažeče je pogledovala navzgor k materi, ki je vsa zaskrbljena sedela v kotu oddelka in jo vzpodbujajoče trepljala po roki, češ vse se bo dobro izteklo! Trgovec, ki je očetov sorodnik, čeprav le daljni, sorodnik pa vendarle, jim bo posodil nekaj denarja za prvo silo. Prijetno bo presenečen in zadovoljen, da ju bo spoznal. Povabi ju na kosilo in ju celo za dan ali dva zadrži v gosteh. V lepih sobah s prozornimi zavesami in belimi preprogami se bosta počutili kakor doma. Trgovec ima ženo, odrasle sinove in hčerke in Gina se jim bo gotovo prikupila s prijaznim nastopom in z duhovito zgovornostjo. Nazaj grede jima ne bo treba peš krevsati po prašni, kotanjasti cesti do kolodvora, temveč bo trgovec dal zapreči kočijo in iskra konja s pristriženo grivo bosta zdirjala skozi mestece. Radovedneži bodo za okni pritiskali obraze k šipi, nato pa stikajoč glave nekam spoštljivo šušljali, da se peljeje trgovčevi...

Gini, ki je bila ves čas prepričana, da se bo vse do pičice tako izteklo, je pred hišo nenadoma upadel pogum, pozabila je vse lepe besede, s katerimi je nameravala ganiti uglednega sorodnika. Obokana, temačna veža je bila prostorna, hladna in čisto pometena, kamniti tlak se je bleščal kot staro srebro. Iz kuhinje je bilo slišati ropotanje s posodo, iz nje je dišalo po cvrtju in paradiznikovi omaki.

Debelušna, osivela ženska, z obrazom zaspane levinje, si je dala opravlka okrog velikega štedilnika iz belih ploščic, ki bi bil še tako imenitni restavraciji lahko v okras. Za dekletce, ki je vprašalo po trgovcu, se sploh ni zmenila. Sunila je z glavo v desno, češ da je v sobi onkraj veže.

Gina je obotavljajoče se stala sredi kuhinje, ustnice so se ji kodrale v nasmeh in ugibala je, kakšen obraz bi naredila čemerna ženska, ki je po videzu sodeč gospodinja in torej očetova sorodnica, ko bi se ji predstavila in povedala, zakaj sta prišli... Toda že spotoma sta se z mamo domenili, da se bosta o vsem najprej pogovorili s trgovcem! Gospodinja se je zasukala, zazvončkljali so ključi, obešeni na njenem zajetnem životu, opasanem z ozkim usnjenim pasom, nato je polagoma dvignila veke, podobne majcenima, zmečkanima zastorčko-

ma, ježno zapičila vanjo sračje oči in osorno vzdiknila: »Tak, kaj se še obiraš?!«

Tedaj šele je opazila Ginino mater, ki je v zadregi stala med podboji vrat, pestovaje velike, rdeče roke na trebuhu in se ji je pohlevno nasmehnila. Nekaj hipov jo je molče, zvedavo ogledovala in najbrž je po njenem plahem nastopu uganila, da je prišla moža kaj prosit... Zasukala se je k štedilniku, za njeno zajetno postavo še kar preurno in kakor bi se hotela skriti med lonce, se je globoko sklanjala nadnje, mrmrala je in se sproti popravljala: »Mož ne utegne, ga ni doma... ves dan bo po opravkih...« Njen sivkasti obraz je polagoma rdel, kakor da bi ga obsevala večerna zarja.

Mati in hči sta se spogledali in se prvi hip počutili kakor odslovljeni občinski revici, toda zarotniško sta se nasmehnila in trenutek pozneje obstali pred sobo onkraj veže, gospodinja pa je zaloputnila kuhinjska vrata.

Trgovec je bil prileten možic, togega obraza, v zelenkastorjavi, že dokaj ponošeni obleki. Globoko se je sklanjal nad pisalno mizo in videti je bilo, kakor da bi njegova gola lobanja, podobna ogromni rožnati biljardni krogli, počivala med razmetanimi papirji. Njegove blede oči so malce nejevoljno, malce radovedno obvisale na Gini, ki je prva vstopila. Dekletce je pomenljivo pogledalo mater, ki je obstala pri vratih, kakor bi jo hotela opomniti, naj ji ne sega v besedo, zakaj bila je Istranka in je le za silo tolkla slovenščino. Nato je Gina obšla mizo in se ustavila čisto ob sorodniku, da je na licih občutila njegovo sapo — kiselkasti zadah po vinu in tobaku. Pomembno naglašujoč priimek in držeč se kakor da bi deklamirala, je povedala, čigava je in kdo jo pošilja.

»Da se pišeš prav tako kakor jaz...!« Možic se je medlo nasmehnil in kakor v precepe vtikal prste levice med prste desnice. »Ljudi s tem priimkom je nič koliko! Že v našem mestecu jih je za vsakim vogalom, pa si nič nismo!« Suho se je zasmel in razklenil mlahave ustnice ter razgalil orumenele vegaste zobe prav do bledih dlesni. »Blaž, Blaž...« je nosljaje ponavljal, kakor da bi ugibal, kdo to utegne biti in mrščil čelo v drobne, mesnate gube. Gini se je dozdevalo, da se mu nad sršecimi, redkimi obrvmi plazijo deževniki.

»Sin Gašparja in Johance Miklavčičeve! Bili so premožni lesni trgovci!« mu je dekletce užaljeno pomagalo. »Gašpar je bil bratranec vašega očeta!«

»A, Gašpar...! Ehh — bratranec... Z njim skoraj da nismo bili več v sorodu!«

Gina je vedela, da je Gašpar živel potratno, kupoval dirkalne konje, pozneje pa začel popivati in zapravljal velik del premoženja, zato ga skopušni sorodniki niso nič kaj radi prištevali k svojcem.

»Blaž je torej tisti njegov sin, ki je še zelenec odšel nekam v Istro... Saj se ga komaj medlo spominjam...«

Ko bi bil njen oče bogat in ugleden, bi možic takole ne brskal po spominu... Tudi ko bi ne imel kaplje njegove krvi, bi ga že zaradi istega priimka imel za sorodnika in se postavljaval z njim — je s trpkostjo pomislila Gina. Zdaj pa se tako spreneveda in ugiba, kdo je Blaž? Pred tremi meseci je bil pri njem, nemara prav v tej sobi in trgovec mu je obljubil, da mu bo pomagal, če zadeva še ne bo urejena...

»No, pa kaj hočeš od mene — ko bi si bili tudi konec koncev nekoliko v žlahti?« se je sorodnik nevoljen vdal in ježno premeril dekletce, ki ga je tako rekoč potisnilo ob zid.

»Preberite, prosim, saj ste mojemu očetu obljubili...«

»Da sem kaj obljubil!?« mu je poskočil glas in nato je mrmraje rekel bolj sebi kot njima: »Če sem kaj obljubil, če sem res obljubil, sem najbrž samo zato, da sem se ga znebil...«

Izročila mu je očetovo pismo, napisano z lepo, sočno pisavo. Vrstice so se do milimetra krile druga pod drugo, črke, nekoliko ležeče, so bile enakomerno razmaknjene in zanjke lasasto tanke.

Gino je dušila tesnoba: ni vedela, kam z rokami, ne z očmi; bala se je pogledati mater, da bi trgovec ne pomislil, da si kaj namigujeta... Gledala je predse in krčevito stiskala peščici. Medtem ko je bral, je bilo v mučni tišini slišati, kako se je muha zaletavala v šipo, na kredenci je zašelestel časopisni papir, na katerem so se sušile kamilice in je najbrž po njih lazila mravlja — in mati Evelina je nekajkrat glasno pogoltnila slino.

»Cccc, ccc...« je prišlo iz trgovčevih ust, zmajal je z glavo in s prsti pobobnal po pismu. »Kaj mu jaz morem?! Hudo je brez soldov čakati, da uredi pokojnino, zlasti ker takole zadevo dolgo mečkajo, pol leta, včasih celo leto dni... Počasni so, počasni tile škrici! Ne verjamem, da bo očetu kaj pomagalo, da jih hodi priganjat v Zagreb ali celo piše pritožbe na ministrstvo. Naivnež se tolaži, da bo to zaleglo, toda v Belem gradu na tisto uho ne slišijo radi...«

Gini se je za hip prikupil, ker je odkritosrčno priznal, da je takšno zavlačevanje nadvse krivično.

Trgovec je ponovno, bežno prebral nekaj vrstic in obrvi so mu poskočile: »Pa zakaj so ga pravzaprav pred časom upokojili — se jim je kaj zameril, aaa?«

Gina je končala komaj četrti razred osnovne šole, toda marsikaj je že vedela o krivih življenja. Glasno je pogoltnila slino in za nič na svetu bi ne povedala sorodniku, da je oče socialist, da jim je tam v Zagrebu na direkciji, kjer je služboval, zalučal marsikatero bridko resnico v obraz in da so ga zato ob prvi redukciji odslovili...

»In zakaj ni ostal kar v Trstu, če je imel tam lepo hišo!?« Trgovec je očitajoče zapičil v Gino svoje vodene oči.

»Ker je bil zaveden Slovenec in ni maral fašistov, ki so mu začeli metati polena pod noge...« je odgovorilo dekletce kakor naučeno lekcijo.

»Ma, si!« se je oglasila Evelina, kakor da bi bil pritisnil na gumb. Stala je še vedno pri vratih, kakor da je na mestu pribita. Skrpucala je nekaj stavkov, češ da mu je zaman prigovarjala. A njen mož je »un duro Krainzo« in kar si v glavo vtepe... Gina jo je prestrelila s pogledom zaradi opazke, zakaj zbala se je, da se bo tudi trgovec čutil prizadet. Le-ta je odložil pismo, si ogle doval pegaste roke, porasle s kocinami, in kakor bi govoril svojim prstom, nadaljeval:

»Morali bi že naprej misliti, kako se boste ta čas pretolkli, saj je oče vedel, kako je s to zadevo... Zdaj pa da bi vam jaz posodil... da sem obljubil... prav nič se ne spominjam... Saj se oglašja vse preveč sorodnikov... mislijo, da sem zelo bogat... Kje so stari, zlati časi...! Danes pa: hiše ne nesejo, les je poceni, živina skoraj zastonj, delavci stanejo, davki me tarejo, sinove študiram... in vse stane, prekleto stane!« Stokal je in se držal, kakor da bi bil bolj usmiljenja vreden od njiju. »Saj vendar ne delam denarja, če sem trgovec!« se je nenadoma ujezil in planil z majavega stola z lirastim naslonjalom.

Gini so se nabirale solze v očeh: ogromen štirikotnik stanovanjskih poslopij, sredi obzidanega dvorišča grmada rjavkastih streh — tu in tam žari vmes nekaj novih opek, kot bi jih načenjal zubelj plamena — hlevi, skednji, kašče... Vse to je poleg velikega posestva — njegovo! In še: v stranski ulici

dobro vpeljana trgovina, za lučaj vstran gostilna z izrezljano leseno verando — okrašeno s cvetličnimi košaricami, zbitimi iz zeleno popleskanih deščic, ki so podobne majcenim visečim vrtičkom — kjer se zlasti poleti kar tare ljudi... Pa jima ne more posoditi, p o s o d i t i tisoča ali dva, da bi jih rešil iz hude stiske! Oče je že napol zastonj prodal v Zagrebu materin diamantni prstan in dolgo zlato verižico, neroden — kakršen je bil — so ga pošteno opeharili in dal je zlatnino po prav smešno nizki ceni.

Gini se je trgal glas, ko ga je rotila: »Gospod, saj bi le p o s o d i l i ! Sicer nam upniki zarubijo šivalni stroj ali pa celo železno blagajno! Ko bi jo videli! Velika je — skoraj kot kakšna omara... temno rjavo je lakirana, z umetelno zrezljanimi ključavnicami, ki se blešče kakor srebro...«

»Takole casso-forte imajo po bankah,« je pojasnila Evelina.

»Mama jo je podedovala od staršev, ti pa od svojih prednikov, ki so bili daleč po Istri znani in ugledni veljaki... Zato ji je to družinska svetinja! Če je že ob zlatnino... saj ne boste vendar dopustili, da bi še to upniki pograbili — spet skoraj zastonj... Usmilite se nas, saj ste vendar naš sorodnik!« Presunljivo je vzkliknila in povzdignila roke. Pri tem je nekako klecnila in Evelina, ki se je zbala, da bi bila hčerka pripravljena celo poklekniti pred trdosrčnega, nevljudnega kramarja, se je očitajoče in hkrati užaljeno oglasila: »Ma daj, daj!«

»Jejtana, jejtana...« je zastokal trgovec z obrazom človeka, ki se zaman otepa sitne muhe in segel v žep po listnico.

Gini so se zasvetile oči, najraje bi ga objela. S koncem očesa je sledila njegovim členkastim prstom, ki jih je vtikal med bankovce in jih razmikal, da je bilo videti dolge lilaste podobe tisočakov. Dolgo je brskal po listnici in se kislo nasmihal.

»Kaj čenčáš, otrok... Posodil, posodil! Večkrat sem se že ujel na to, zdaj pa nič več. Takole!« S konci prstov je dvignil dva petdesetaka, ju za hip pridržal v zraku, potem pa se je pokesal in en bankovec stlačil nazaj v usnjeno listnico, ki je bila rjava kot ajdov med in tako izlizana, da se je kar kovinasto bleščala. Nato je preganil Blaževo pismo, položil vanj petdesetak in vse skupaj stlačil dekletcu v žep.

Gini so se zamajala tla pod nogami in ugriznila se je v ustnico, da bi ne bruhnila v jok. Z jeznim pogledom je ošinila mater, ki se mu je ponižno z neobglenim smehljajem zahvaljevala: obraz ji je sijal od ginjenosti in bil je čzarjen, nekam svetniški... Sirota je mislila, da jima je podaril tisočak!

Molče sta hiteli po prašni, kotanjasti cesti, da bi ujeli prvi popoldanski vlak. Kdaj pa kdaj je Evelina obstala, ker ji je od hitre hoje razbijalo srce. Prižela je k sebi hčerkico in užaljeno zamrmrala: »Kakšni ljudje...!« O denarju ni črhnila besede, da bi Gino še bolj ne bolelo, ker ji je spodletelo preprositi sorodnika za posojilo, o čemer so bili domači trdno prepričani. Žalostni sta se ozirali proti mestecu, kjer se je na hribu med zelenjem v soncu bleščal mogočni grad in pod njim — v grmadi rjavkastih streh — sta z jeznim pogledom iskali trgovčevo častitljivo hišo. Evelina se je pretvarjala, da se ji je možev sorodnik zameril predvsem zato, ker ji ni niti — stola ponudil...